

Politik Bilim

‘Türk Makina Sanayii’...

Aykut Göker

<http://www.inovasyon.org>; harunaykutgoker@gmail.com

Bu hafta da gündemimizde dikkate değer bir kitap var... Sanayiden gelen yetkin bir ismin, dünü ve bugünüyle, makina sanayimize bakışını, irdelemelerini yansıtıyor...

Arslan Bekir Sanır’ın “**Türk Otomotiv Sanayii**”ni konu alan iki ciltlik kitabından daha önce söz etmiştim. (CBT, 10 Şubat ve 24 Ağustos 2012). Sayın Sanır şimdi de **Türk Makina Sanayii** başlıklı kitabında (Şubat 2015, Makine İhracatçıları Birliği Yayını) bu sektörün tarihçesine göz atıyor. Makina sanayileri, ülkelerin sanayideki gelişmişlik düzeylerinin göstergesidir. Sektör bu özelliğini, Sanayi Devrimi’nde ve modern sanayi kapitalizminin doğuşunda makinanın oynadığı rolle kazanmıştır. Biliniyor ama yineleyeyim; Hobsbawm’ın vurguladığı gibi, Sanayi Devrimi’nin kökeninde elbette güçlü bir kâr güdüsü vardı (bkz. **Sanayi ve İmparatorluk**); ama kârın, genişletilen ihraç pazarlarına yönelik imalât faaliyetinin genişletilip, üretkenliğin yükseltilmesiyle büyütülebileceğinin görülmesi Devrim sürecinin ana dinamiğini oluşturmuştur. Bu dinamiğin itkisiyledir ki, **üretim makinalarında** yapılan teknolojik yenilikler ve **yeni makinaların** bütün üretim alanlarında ve demiryolu-denizyolu ulaşımı gibi hizmet sektörlerinde yayılmasının sağlanabilmesi, başarıyı getirmiştir.

Marx’ın, Kapital’in birinci cilt, “*Makine ve Büyük Sanayi*” başlıklı bölümünde “**Makinenin Gelişmesi**” konusuna genişçe bir yer ayırması da (A. Bilgi çevirisi, Sol Yayınları, 3. Baskı, s. 385-400) makinadaki gelişmenin, kapitalist sistemin sınaî üretim temelinde kendisini yenileyip -yeniden üreterek- genişletmesinde oynadığı önemli rolle ilgilidir.

Sanayi Devrimi için uygun üretim şartlarının yaratılmasında belirleyici olan o dönemin makinası, buhar gücüyle tahrike, mekanizma tekniği ve demir-çelik üretimindeki gelişmelere dayanıyordu. O günden bugüne ‘o makina’, sırasıyla, elektrik gücüne dayalı tahrik, kimya bilgisindeki gelişmeler ve bu bağlamda sentetiklerin ortaya çıkışı, elektronik, mikroelektronik ve enformatikteki muazzam ilerlemeler temelinde değişime uğradı. Kısacası makinanın bilim ve teknoloji muhtevası giderek arttı. Özellikle son on yıllardaki teknolojik gelişmeler sonucu makinadaki en dramatik değişiklik, denetimini mikroelektronik/enformatik sistemlere kaptırması oldu! Ama halâ fabrika tabanında üretimin ana elemanı makina... Gelecekte de makina var; belki bazıları nanomakina ya da biyomakina ama makina var...

Demem o ki, makina sanayiinin tarihi, ülkenin hem gelişmişlik düzeyinin hem de geleceğinin bir aynası... Kitap bu aynaya yeniden bakmamızı sağlıyor. Sanır, haklı olarak, mirasçısı olduğumuz Osmanlı’da ve onun da mirasçısı olduğu İslâm’da ‘makina’ya bakarak kitabına başlamış. İslâm’ın, düşüncede aklın üstün tutulduğu parlak döneminin sonlarında, örneğin, Avrupa’nın bildiği adıyla **El-Cezerî** (1136-1206), kendisinden yaklaşık 300 yıl sonra yaşayan Leonardo Da Vinci’nin çizimleri ile karşılaştırılabilir -bazıları onu önceleyen- mükemmel makina çizimleri yapmış... Ama o akıl dönemi kapanınca, İslâm’ın makinada yaratıcılık defteri de kapanmış. Elbette arada çıkan dehâlar var ama onlar İslâm âlemi için belirleyici olmamış. Böyle parlak yıldızlar Osmanlı semalarında da görülmüş. Astronomluğu kadar geliştirdiği **gözlem aletleri** de çağdaşı Tycho Brahe ile karşılaştırılabilir olan **Takiyüddîn el-Râsîd** (1521-1585) onlardan biri... Ama kurduğu rasathanenin sonunun ne olduğu ve bu minval üzere giden Osmanlı’nın Sanayi Devrimi’nin farkına bile varmadığı biliniyor. O yüzden Osmanlı’da makina sanayii yok; yâni sanayi yok...

Sanır, Osmanlı'dan böylesi bir miras alan genç Cumhuriyet'imizin sanayi kurma çabalarını; o yıllardaki uçak yapma ve savunma sanayii girişimlerini ve makina sanayiinin olmazsa olmazı demir-çelik sanayiinin kuruluş öyküsünü anlattıktan sonra, o günden bu güne, kamuda olsun özel sektörde olsun yaşanan gelişmelere ve sorunlara yer veriyor... Anılarımızı canlandıracak örnekler ve fotoğraflar... Ortaya çıkan, makina sanayii ile ilgili bugünkü fotoğraf bizim için parlak bir gelecek vaat ediyor mu? Galiba yazar, bu konudaki kararı okuyucusuna bırakmış...

CBT. 10 Temmuz 2015